

SUMMARY

Danko N. Pedagogical conditions of integrated music teaching of junior schoolchildren.

The article reveals the essence and content of pedagogical conditions of music integrated teaching of junior pupils. An author describes three groups of pedagogical conditions (methodological, organizational, psychological-pedagogical) which are usually studied by modern scientists.

Scientific works and practical approaches to effective pedagogical teaching of junior pupils of such modern scientists as Bushyeva N., Bratanicg O., Goncharenko V., Padalka G., Yatsenko S., Xolodenko V.

Except analyzing modern studies, the author gives definition of pedagogical conditions, mentions main pedagogical conditions of integrated music teaching to junior students, and describes specific characteristics of all these issues.

Integration of subjects in the course of music to junior pupils is strongly connected with principles of humanism, integration and activating processes, and making the process of teaching narrowly targeted. An idea that creating specific pedagogical conditions will contribute to effective teaching music to junior schoolchildren is produced in the article.

The analysis of trends in the implementation of integrated education in the secondary school showed that in modern conditions of development of native pedagogical science takes place theoretical understanding of the role of the development of the creative potential of each student, identifying his creative abilities, creating conditions for the implementation of humanistic, pupil-oriented learning. But in spite of numerous studies on the issue, the methodological aspect of integrated music education of primary school pupils is not widely disseminated.

During pilot testing of the effectiveness of implementation of the proposed pedagogical conditions of integrated teaching music have been revealed the main stages of implementation of pedagogical conditions for integrated education, contents of each stage of implementation of the proposed pedagogical conditions and complex methods that were applied. The study showed that there were several factors that had negative impact on formation of a comprehensive knowledge about art, positive motivation to music lessons, namely a tendency of ignoring individual interests, talents, abilities. Thus the tasks, that are relevant today to improve music teaching of junior schoolchildren, are highlighted.

Key words: *pedagogical conditions, junior schoolchildren, integrative learning, pupil-oriented education, principle of humanization, educational integration, development of creative abilities, personal approach.*

УДК 378.637.016:78(043.3)

О. В. Єременко

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СТРУКТУРНІ ОЗНАКИ ПІДГОТОВЛЕНOSTI МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У публікації висвітлено компонентну структуру підготовленості фахівців до продуктивної діяльності. Розкрито сутність означеної підготовленості як результату підготовки студентів у галузі мистецтва, педагогіки і науково-дослідницької роботи, необхідного й достатнього для ефективного виконання мистецько-педагогічної діяльності. Підкреслюється, що компонентна структура даного феномену полягає у взаємозв'язку та взаємодії орієнтаційно-мотиваційного,

пізнавально-компетентнісного, оцінно-рефлексивного, результативно-творчого та проєктивно-продуктивного компонентів.

Ключові слова: *компонентна структура, підготовленість, підготовленість фахівців з мистецтва, мистецько-педагогічна діяльність, орієнтаційно-мотиваційний, пізнавально-компетентнісний, оцінно-рефлексивний, результативно-творчий та проєктивно-продуктивний компоненти.*

Постановка проблеми. Процес розвитку національної освіти в умовах соціально-економічних змін передбачає реалізацію нових вимог не тільки до законодавчої та нормативно-правової бази вищої освіти, а й, передусім, перегляд її змісту з метою підвищення якості підготовки фахівців. За таких обставин здійснення сучасних освітніх процесів потребує організації професійної підготовки, яка спрямована на формування духовного світу суб'єктів навчання, «закономірності гармонізації їх життя, забезпечення природного входження до соціального середовища» [7, 7]. З цього приводу доцільно зазначити, що проблема визначення компонентів структури підготовленості студентів до продуктивної діяльності набуває доцільності та своєчасності.

Такий стан справ дає можливість сформулювати **мету роботи**, яка передбачає висвітлення розроблених нами компонентів у структурі означеної підготовленості з метою з'ясування їх зв'язків, взаємовідносин, підпорядкованості.

Виклад основного матеріалу. На підставі аналізу праць провідних системологів у галузі педагогіки (С. Архангельський, Т. Ільїна, В. Беспалько, Ф. Корольов, Н. Кузьміна, В. Якунін та ін.) у нашій роботі узагальнюється думка про те, що усвідомлення цілісності, інтегративності процесу підготовки фахівців, взаємозалежності її з соціальним середовищем запобігає статичності, однобічності розуміння її сутності. Концептуальна модель системного аналізу педагогічного процесу, розроблена А. Кушніром, дозволяє визначити сутність та зміст педагогічного процесу на основі принципів доповнюваності, недиз'юнктивності, невизначеності, діалогу. Зважаючи на те, що педагогічний процес є поліцентричним, полілогічним, діалогічним, його складники та зв'язки між ними носять змінний характер, утворюють органічну неоднорідну цілісність, яка не може злитися в однорідність і водночас не може розділитися. З огляду на це, нестійкість і хаотичність співіснують поряд зі стійкістю й закономірністю в педагогічному процесі на основі взаємодоповнюваності, а не виключення [5, 8–9].

Використання системного підходу дає нам можливість визначити компоненти системи (у нашому випадку, системи підготовки фахівців з мистецтва), виявити їх ієрархію, зміст, внутрішні та зовнішні взаємозв'язки. У річищі застосування системного підходу підготовка вчителів мистецтва вивчається в цілісності її компонентів, їх нероздільності, комплексності, інтегративності. Основний акцент робиться на виявленні загального

інтегрального результату, мети (у нашій роботі – підготовленості фахівців до продуктивної діяльності), заради яких і завдяки яким елементи множинності організуються в систему. П. Анохін, указуючи на вибіркоче залучення компонентів системи, відзначає, що їх взаємодія і взаємовідносини набувають характеру взаємосприяння [1].

Із цих позицій доцільно підкреслити, що В. Афанасьєв можливість функціонування системи визначає «за певної внутрішньої її організації, наявності функціональних характеристик системи в цілому та її окремих компонентів, а також наявності комунікативних властивостей системи (взаємодія із середовищем, іншими суб'єктами, суперсистемами, наслідування минулого й майбутнього в системі та її компонентах)» [2, 98].

Аналіз досліджуваного феномену в теорії та практиці підготовки майбутніх фахівців дозволив його структурувати в єдності таких компонентів, як: *орієнтаційно-мотиваційний, пізнавально-компетентнісний, оцінно-рефлексивний, результативно-творчий, проєктивно-продуктивний.*

Орієнтаційно-мотиваційний компонент передбачає глибокий стабільний інтерес до мистецько-педагогічної діяльності, до мистецтва, любов до учнів, прагнення до впровадження художніх цінностей у середовище підростаючого покоління. Цей компонент представлений стійкою зацікавленістю майбутньою професією та розвитком мотиваційної сфери, що впливає на якість професійної діяльності. У ньому відбивається усвідомленість майбутнім фахівцем значущості формування підготовленості до подальших фахових дій і виявляється осмислення результатів емпіричного досвіду, що передбачає спроможність студентів до поглиблення фахових знань, виокремлення необхідних аспектів педагогічного становлення, наукового розвитку.

Великий вплив мотиваційної сфери особистості (мотиви, потреби, цілі, установки, ідеали) на ефективність її діяльності теоретично обґрунтовано та експериментально доведено в багатьох наукових дослідженнях (Г. Асмолов, Н. Кузьміна, А. Маркова, П. Якобсон, В. Яконюк та ін.). На думку Н. Кузьміної, мотиви педагогічної діяльності – це спонукання, пов'язані з її здійсненням: чи то внутрішня потреба працювати з людьми, заснована на усвідомленні власних можливостей, характеру, покликання; чи то необхідність, пов'язана з виконанням ролі, що зумовлена вимушеним вибором професії та вирішення завдань [4, 15].

Отже, орієнтаційно-мотиваційний компонент забезпечує зацікавлене ставлення майбутніх фахівців до мистецько-фахової, мистецько-педагогічної та дослідницько-пошукової діяльності, бажання до активізації ціннісних орієнтирів серед учасників навчання з метою їх спонукання до сприймання художніх цінностей, інтерес до майбутньої професійної діяльності, а також прагнення до наукових розвідок.

Пізнавально-компетентнісний компонент підготовки фахівців з мистецтва включає їх обізнаність у мистецькій сфері, спроможність до ефективного застосування наукових фактів, здатність до якісного засвоєння системи професійних знань і вмінь, що впливає на результативність мистецько-педагогічного процесу.

На підставі аналізу праць І. Зимньої, В. Кричевського, Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, Н. Талізінної, О. Щербакова та ін., з позицій нашого дослідження, компетентність передбачає включення в процес становлення фахівця пізнавальної, емоційно-вольової та мотиваційної сфер, а також системи відношень та ціннісних орієнтацій. У галузі мистецької педагогіки професійна компетентність майбутніх фахівців розуміється як сума психолого-педагогічних, мистецтвознавчих, пошукових знань, умінь та навичок, творчих підходів до актуалізації ціннісного досвіду, теоретико-прикладної готовності до його використання.

Оцінно-рефлексивний компонент підготовки фахівців представлений їх здатністю до критичного оцінювання мистецьких явищ, осмислення педагогічних дій та наукових фактів, до кореляції власної навчальної діяльності. Цей компонент досліджується нами в контексті свободи і плюралізму художніх поглядів, вільного виявлення думки стосовно мистецьких цінностей, педагогічних втілень та дослідницьких пошуків. Актуалізація власного ставлення майбутніх фахівців до мистецьких, педагогічних, наукових явищ набуває пріоритетного значення. Г. Падалка в цьому контексті стверджує, що «догматичні сентенції мають поступитися місцем критичному осмисленню, впровадженню багатогранних вимірів оцінювання естетичних закономірностей у процес навчання» [7, 39].

Спонування студентів до самостійної оцінки мистецьких явищ, педагогічних дій і наукових фактів набуває особливого значення на сучасному етапі – в умовах становлення духовної культури особистості, розширення жанрового різноманіття мистецтва, засобів виразності, змістово-образного тлумачення дійсності. Реалізація партнерсько-колегіальних взаємостосунків між викладачем і майбутнім фахівцем сприяє активізації критичного судження вихованців стосовно мистецьких явищ, педагогічних дій та наукових фактів.

Оцінно-рефлексивний компонент підготовки фахівців з мистецтва передбачає їх здатність до мистецької рефлексії, до самоконтролю за прийняттям власних рішень у ході наукового пошуку, до самопізнання в процесі художньо-педагогічної діяльності.

Рефлексія пов'язана з осмисленням людиною себе як цілісної особистості, що сама реалізує і розвиває власну індивідуальність. Системоутворювальним фактором професійного становлення І. Зязюн визначає рефлексивну культуру, яка в цілому є «сукупністю здібностей, способів і стратегій для забезпечення усвідомлення і подолання

стереотипів особистісного досвіду і діяльності шляхом їх переосмислення і висування інновацій для подолання тих проблемно-конфліктних ситуацій, які виникають у процесі вирішення професійних задач» [3, 43].

У процесі підготовки майбутнього вчителя мистецтв до продуктивної діяльності рефлексія передбачає розвиток самопізнання, самооцінки, аналізу власного професійного «Я», пошуки особистісного смислу та методологічних сутностей професійної діяльності, які загалом забезпечують мотивацію фахового самовдосконалення і, відповідно, високий рівень підготовленості майбутнього фахівця до професійної діяльності. Особливу роль відіграє рефлексія у процесі мистецької діяльності. З цього приводу доцільно зазначити, що В. Орлов розглядає професійно-особистісну рефлексію вчителя мистецьких дисциплін як дію, що спрямована на вияв основ власного способу вирішення мисленнєвих мистецько-педагогічних завдань та їх узагальнення з метою наступного успішного вирішення зовнішньо різних, але за своєю сутністю споріднених завдань музично-педагогічної діяльності [6, 192].

Підготовка фахівців з мистецтва до рефлексії, створення установки на активну творчу діяльність спрямовані на самопізнання та самовдосконалення. Провідна роль у цьому процесі, на думку В. Орлова, належить рефлексивному аналізу, який полягає в розвитку в майбутнього фахівця творчих здібностей, художньо-інтуїтивного прогнозування, самоконтролю за процесом прийняття власних рішень та втілення їх у практичні дії. Система критично-рефлексивних дій складається з нормативно-регулятивного (знання та досвід), афективного (емоційно-мотиваційного), когнітивно-операційного та поведінкового аспектів [6, 194].

Результативно-творчий компонент передбачає здатність студентів до художньо досконалого втілення творчих знахідок у педагогічній діяльності серед учнів в умовах реалізації педагогічної взаємодії на діалогічній основі, а також їх спроможність до усвідомлення інноваційних тенденцій у науковому пошуку і активізації самостійних проявів у мистецько-педагогічній діяльності.

Цей компонент, що стосується спроможності студентів не тільки сприймати, а й діяти, творити, втілювати в життя власні переконання, містить орієнтири духовної самореалізації особистості. Для нашої роботи особливого значення набуває визначення Г. Падалкою провідних елементів навчальної творчої діяльності в мистецтві, як-то: логічне мислення, емоційні переживання, інтуїтивне осягнення змісту художніх образів, уява [7, 119].

Навчальна діяльність у галузі творчості відзначається специфікою, яка полягає в застосуванні опосередкованих методів, які б справляли опосередковану дію, активізуючи творчу енергію студента. Г. Падалка визначає провідні педагогічні підходи, що активізують творчість вихованців, зокрема: бажання створити щось нове, впевненість у своїх силах, виховання

уважності і зосередженості на об'єкті творчості, варіантне вирішення художньої проблеми [7, 120-121]. Як свідчить теоретичний аналіз та спостереження практики, одним із показників високого рівня творчої активності виступає креативність, яка спрямована на реалізацію мистецько-творчих здібностей у процесі сприйняття нового як духовної потреби особистості, що, у свою чергу, сприяє набуттю практичного досвіду.

Проективно-продуктивний компонент підготовки фахівців з мистецтва забезпечується їх здатністю до виявлення перспектив власного педагогічного розвитку, усвідомленого формування індивідуального стилю мистецько-фахової діяльності та планування власної науково-дослідної роботи.

Перспективні орієнтири підготовки фахівців у галузі мистецтва моделюються нами в напрямі активізації особистісно-соціального підходу, сутність якого полягає в забезпеченні професійної самореалізації окремої особистості як члена громадянського суспільства України. Вибір перспективних пріоритетів професійної підготовки в площині світових стандартів «має мотивуватися потребами забезпечення професійної компетентності випускників, яку в сучасних умовах тісно пов'язано з дотриманням принципу культуровідповідності навчання, а також зі створенням поліхудожнього простору фахової підготовки» [8, 17].

Слід підкреслити, що стильова різноманітність світової мистецької спадщини та складність сучасного мистецтва, тенденції розвитку педагогічної науки та практики мають віддзеркалюватись у змістових і технологічних параметрах підготовки фахівців, що забезпечується загальнокультурними підходами в навчанні. Прогностичні тенденції мистецько-педагогічної освіти закономірно передбачають єдність загальнокультурного й фахового в процесі підготовки. На сучасному етапі, в умовах динамічних та інтеграційних процесів усе вузькоспеціальне виявляє свій зв'язок із загальнокультурним, мистецько-фахове акумулює загальнокультурне в професійній діяльності: чим повніше та глибше відбувається мистецько-фахова підготовка студентів, тим більше вона відображає культурологічні підходи. У свою чергу, формування загальнокультурного досвіду активно сприяє мистецько-художньому розвитку студентів, проектуючись у подальшому на площину їх стратегічних орієнтирів мистецько-педагогічної діяльності.

Розвиток мистецької освіти як єдиної системи все більше актуалізує поліхудожні підходи в естетичному розвитку студентів. Узгоджене системне опанування художніх напрямів та різних видів мистецтва сприяє розвитку здатності у студентів до проведення художньо-образних порівнянь, стильових мистецьких аналогій, що впливає на формування проективно-продуктивного компоненту підготовки фахівців з мистецтва.

Оскільки майбутня продуктивна діяльність студентів прямо і безпосередньо пов'язана із творенням і трансляцією духових культурно-

мистецьких надбань людства в учнівському середовищі, проєктивно-продуктивний компонент розглядається нами в контексті культурологічних підходів. Із цих позицій, прогностична спрямованість педагогічної підготовки, формування здатності до творчого самовираження в педагогічній діяльності набуває особливого значення.

Підготовка студентів до проведення дослідної роботи в галузі педагогіки має відбуватися з урахуванням стратегічних орієнтирів у розвитку не лише їх наукової інформативності, обізнаності, а й загальнокультурних орієнтацій. Прогностичні виміри дослідницької діяльності студентів мають забезпечувати єдність абстрагованого і конкретного, логічного та інтуїтивного мислення, сприяти оволодінню операціями аналізу та узагальнення досліджуваних явищ, способів викладу матеріалів, проведення експерименту тощо.

Висновок. Таким чином, вважаємо за доцільне узагальнити, що матеріали даної роботи свідчать про своєчасність актуалізації обраної проблематики та доводять необхідність розробки змістової структури підготовки фахівців з мистецтва в педагогічних університетах у контексті системного підходу.

Насамкінець зазначимо, що перспективні тенденції в розробці досліджуваної проблеми вбачаються у висвітленні питань щодо визначення компонентної структури сформованості дослідницьких умінь майбутніх фахівців, розвиненості їх викладацької майстерності, мистецько-фахової компетентності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин П. К. Избранные труды: философские аспекты теории функциональной системы / П. К. Анохин. – М., 1978. – 400 с.
2. Афанасьев В. Г. Системность и общество / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1980. – 368 с.
3. Зязюн І. А. Сучасні дидактичні моделі : логіка учіння / І. А. Зязюн // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / І. А. Зязюн [та ін.]. – Київ–Вінниця, 2000. – С. 36–43.
4. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л. : Знание, 1985. – 32 с.
5. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи : автореф. дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». – К., 2003. – 43 с.
6. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія : [монографія] / В. Ф. Орлов ; за заг. ред. І. А. Зязюна. – К. : Наукова думка, 2003. – 262 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
8. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва. – К. : Віпол, 2001. – 502 с.

РЕЗЮМЕ

Еременко О. В. Структурные признаки подготовленности будущих специалистов к художественно-педагогической деятельности.

Статья посвящена изучению компонентной структуры подготовленности специалистов к продуктивной деятельности. Раскрыта сущность этого феномена как результата подготовки студентов в области искусства, педагогики и научно-исследовательской работы, необходимого и достаточного для эффективного использования художественно-педагогической деятельности. Подчеркивается, что компонентная структура этой подготовленности заключается во взаимосвязи и взаимодействии ориентационно-мотивационного, познавательного, оценочно-рефлексивного, результативно-творческого и проективно-продуктивного компонентов.

Ключевые слова: *компонентная структура, подготовленность, специалисты по искусству, художественно-педагогическая деятельность, ориентационно-мотивационный, познавательный, оценочно-рефлексивный, результативно-творческий и проективно-продуктивный компоненты.*

SUMMARY

Eremenko O. Structural features of preparedness of future specialists for artistic and pedagogical activity.

Article is devoted to the determination of professionals to work effectively. An essence of this phenomenon as a result of students training in the field of art, pedagogics and research work which necessary for effective artistic and pedagogical work is disclosed. The component structure of mentioned readiness consists of such connected elements as: motivation, cognition, competence, reflection, art and productivity.

Orientation-motivational component expresses the attitude of undergraduates interested in musical and professional, artistic, educational and research activity, persistent desire to systematically boost their musical and professional level, acquisition of knowledge and practical experience in music and academic work, interest in scientific studies. Cognitive-competency component includes knowledge of students in the field of art, the ability to expand knowledge and practical experience in the classroom effectively, the acquisition of skills in the field of research. Evaluative-reflective component is represented by the students' ability of critical appreciation of art events and their own professional activities, analytical understanding of pedagogical action and scientific facts to correcting their own training and making possible the ability of students to the art of reflection, self-control by making their own decisions in the course of research, to self-knowledge in the artistic and educational activities. Productive and creative component provides the ability of students to the art of the perfect embodiment of his creative findings in professional activities, introduction of innovative processes in teaching practice and the capacity for independent research. Projective-productive component is provided by the students' ability to identify prospects for its artistic development, problems of formation of individual style of pedagogical activity and planning their own research work.

Preparing students for conducting research in the field of pedagogy must take into account the strategic objectives in the development of not only their scientific value, awareness, but also cultural orientations. Predictive measurements of students' research activities must ensure the unity of the abstract and the concrete, logical and intuitive thinking, promote the acquisition of the operations of analysis and synthesis of the studied phenomena, ways of presenting materials, experiment, etc.

Key words: *component structure, readiness, art experts, art and pedagogical activities, orientation-motivational, cognitive-competency, evaluative-reflective, productive and creative, projective-productive components.*